

den samme svaghed, som vi omtalte ovenfor: Den manglende omtale af arbejderklassens kamp og de konkrete former, som kampen antager under skiftende historiske vilkår. I mere end hundrede år har denne kamp været organiseret dels af fagbevægelsen, dels af politiske partier. Løsrevet fra denne realitet mener vi, at Mathiesens praktiske anvisninger er af begrænset værdi. Han nøjes med at anbefale at arbejde »for bevægelse på grasrota« (s. 131) uden at antyde det organisatoriske problem. Vi mener, at det afslørende og bevidstgørende »græsrodsarbejde« kun kan finde sted i en eller anden organisatorisk sammenhæng, hvis det på en gang skal kunne opvise praktiske resultater og samtidig fastholde det langsigtede perspektiv, sådan som det er Mathiesens mål.

Om det bevidstgørende arbejde vedrørende lovgivningens begrænsninger hedder det, at det skal »inneholde en gradvis totalisering fra det begrænsede til det mer omfattende, der man forstår at den begrænsede endring man fikk førte til lite nytt, og der man utvider perspektivet til en videre omkrets i stadig større ringer, i et stadig videre omfang av årsaksforhold, som må endres om man skal vente endring på et delfelt« (s. 144).

En »totalisering« af denne karakter forudsætter imidlertid en indgående teoretisk bearbejdelse af både historiske og aktuelle erfaringer. Målet er en ændring af samfundsstrukturen fra kapitalisme til socialisme (betegnelser, som Mathiesen i øvrigt er tilbageholdende med at anvende). Det både forudsætter og medfører en konsistent teoriudvikling og en eller anden form for organisering af dem, der skal handle. Det er uholdbart at blive stående ved den kløft mellem teori og praksis, som Thomas Mathiesen afslører på den sidste side i bogen. Her siger han, at hans teoretiske analyse af rettens og samfundets »bestemmelse« mest har været gennemført »under den rådende forudsætning at menneskene stort sett ikke handler i opposisjon«. Og dernæst: »Men når menneskene begynder å handle, blir det vanskeligere å avgjøre hva som er 'bestemmende'. Og når menneskene virkelig handler, er det de som bestemmer« (s. 151). På den måde anviser teorien ingen handlinger, og handlingerne forbliver uden teoretisk begrundelse.

Både på dette sted og andetsteds i bogen (jfr. s. 154, note 20) indrømmes svaghederne i analysen. Vi har i denne omtale også i overvejende grad koncentreret os om de kritiske punkter. Det har imidlertid ikke været vores mening at fraråde nogen at læse bogen. Vi har oplevet bogen som en provokation, der har givet os lejlighed til at gennemtænke problemer og præcisere vores opfattelser. På den måde kan bogen forhåbentlig også for andre opfylde det formål, forfatteren har haft: at fremme en diskussion af retssociologiske spørgsmål.

Retsteori

Göran Elwin & Dag Victor (red.): Rätt och marxism. Introduktioner och material (Kontrakurs, Bokförlaget Pan/Nordstedts, Stockholm 1978) 321 sider – 54 svenske kroner.

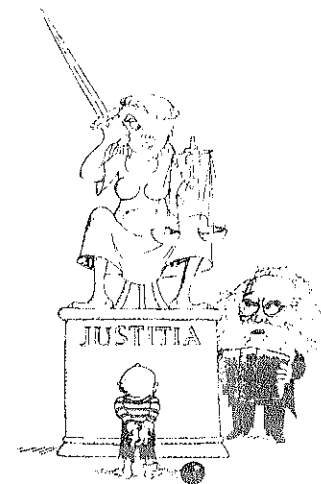
Bogen er delt i to dele: I. Del, Marx och Engels om rätten, og II. Del, Marxistisk rättsteori. Af Marx og Engels har man valgt uddrag af deres produktion mellem 1845 og 1894 med vægt på deres udtalelser om retten. Den anden del indeholder retsteoretiske bidrag af Fr. Engels/K. Kautsky, Norbert Reich, V. A. Tumanov, Nicos Poulantzas, Oskar Negt og Wolf Paul. Hver af de to dele er forsynet med en fyldig indledning af udgiverne.

Udgiverne har ikke gjort det let at vurdere bogens brugsværdi, uden at man har arbejdet med den i et seminar, en studiekreds eller lignende. Om udvalgsprincipperne for den første del med tekster af Marx og Engels hedder det blot:

»Urval och redigeringsprinciper kan alltid diskuteras. Vi har gått både efter vad vi själva tycker är centrala texter och efter vilka som brukar åberopas ofta. I flera fall har vi låtit bli att ta med texter med hänsyn till att de citeras eller behandlas av andra författare i senare delen av antologin. Vi har vidare valt att ta med vissa ganska långa utdrag för att på så sätt ge en bättre bild av Marx och Engels allmänna framställningssätt och problembehandling« (s. 9).

Hertil kommer, at disse uddrag af to mænds skrifter over en næsten 50-årig periode ikke anbringes kronologisk, men efter indhold. Teksternes indhold er dog så forskelligartet, at ethvert ordningsprincip herudfra bliver tvivlsomt. Årsagen er den, at Marx og Engels aldrig udformede nogen specifik »retsteori«. Men der er naturligvis i deres arbejder mange antydninger, en række skarpsindige iagttagelser og nogle prægnante formuleringer. Dem finder man i udvalget.

Om de mere sammenhængende retsteoretiske bidrag fra nyere tid hedder det, at

RÄTT OCH MARXISM
INTRODUKTIONER OCH MATERIAL
GÖRAN ELWIN & DAG VICTOR
KONTRAKURS

»andra avdelning är avsedd att dels ge en bild av den marxistiska rättsteorins utveckling, dels spegla de viktigaste riktningarna i dagens debatt. Urvalet har därför inte skett efter vad vi själva finner vara de teoretiskt mest värdefulla bidragen utan det avgörande har varit att de skall ge en någorlunda fyllig bild av den period eller riktning det gäller. Tyvärr har vi inte funnit det möjligt inom ramen för antologin ge någon närmare presentation av den sovjetiska stats- och rättsteorin. Vi har inte heller tagit med något nordiskt material då detta utan särskilda problem bör kunna studeras i original« (s. 9 f.).

Med de nämnte »viktigaste riktningarna i dagens debatt« hentydes till Frankfurterskolen (Wolf Paul), strukturalistisk marxisme (Nicos Poulantzas) och kapitallogikerne (Oskar Negt). To så viktige retsteoretikere fra 1920'ernes USSR som Pasjukanis og Stutjka findes derimod kun repræsenteret gennem Norbert Reichs omtale. Jeg ved ikke, om det er en forglemmelse eller med vilje, når den danske oversættelse af Pasjukanis (Kurasje 1975) ikke er nævnt s. 159.

De enkelte uddrag og artikler er ikke forsynet med særlige kommentarer. Til gengæld er der to store helt selvstændige introduktioner. Göran Elwin giver en fortættet fremstilling af Marx' og Engels' generelle teori om den kapitalistiske produktionsmådes funktioner og historiske udvikling (s. 13-41). Der lægges speciel vægt på statens betydning. Den er beregnet for dem, som ikke har nogen særlige forudsætninger, og det er gjort særdeles klart og pædagogisk. Det samme må siges om Dag Victors indledning til bogens anden afdeling (s. 147-184). Her omtales kort problemfelterne »den unge og den mogna Marx«, »förhållandet mellan Marx och Lenin«, »problemet med rätten som överbyggnad« og »problemet med rätten och staten«. Desuden behandles de ovennævnte marxistiske »skoler«, foruden enkelte teoretikere. Victor slutter af med en orientering om den aktuelle situation for marxistisk retsteori og retssociologi i Norden, land for land. Beskrivelserne er præcise, og vurderingerne er velovervejede og nuancerede, kortheden taget i betragtning. Alle afsnit er forsynet med fyldige og velvalgte litteraturhenvisninger.

Ikke mange vil kunne læse bogen uden at blive klogere eller på en god måde blive mindet om det, man i forvejen burde vide. De to indledninger ved udgiverne er tilmed ikke så lidt af en præstation i henseende til fylde, korthed og præcision. Først under brugen af bogen ved seminarer eller studiekredse vil det vise sig, om det er en mangel, at de enkelte tekstuddrag står ret uformidlede og uden kommentarer.

Helmuth Schledermann